

Bartoloméo de las Casas *Yerlilerin Gözyaşları,* *Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi*

Çeviren Oktay Etiman

İstanbul, Ankara: İmge, 2009 ISBN 978-975-533-610-7 142 ss.

Burçin Erol*

Bartoloméo de las Casas'ın *Yerlilerin Gözyaşları* kitabı Oktay Etiman tarafından Türkçeye kazandırıldı. 1474 yılında Sevilla'da doğan las Casas, Salamanca Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldı ve bir Dominiken papaz olarak görev yaptı. Orta sınıftan bir tacir olan babası Kristof Kolomb'un ikinci yolculuğuna katıldı. Bartoloméo de las Casas 1502 yılında Hispaniola (Küba) Adasına gitti ve seferlere katıldı. 1512'de Yeni Dünya'ya atanan ilk papaz oldu. Bu süreç içinde seferlere katıldığı için ona da bir *encomienda* verildi; bu kendisine sömürgecilerin kullandığı şekilde faydalanması için bağışlanan topraktı. Ona bu toprakla beraber köleler de verilmişti (las Casas 2009 10). 1515 yılında kendisine verilen toprak ve köleleri iade ederek İspanya'ya döndü. Bu süreç zarfında Yeni Dünya'da Batı Avrupalı sömürgecilerin yerlilere yaptıkları zulüm, eziyet, işkence, katliam ve soykırımı bizzat şahit oldu. Şahit olduğu olayları anlattı ve 1516'da yerlilere yapılanları soruşturacak komisyonda görev alarak Amerika'ya döndü. 1520'de İspanya kralı V. Carlos'u ikna etti ve köleciliği yasaklayan bir yasa çıkarmasını sağladı. Daha sonra Venezuela'da kurulması planlanan, İspanyollar ve yerlilerin ortak bir yaşam sürebileceği bir uygarlık planlayarak hayata geçirilmesine çalıştı, fakat köleci İspanyolların girişimleri ile bu deney başarısızlığa uğradı. Las Casas daha sonra 1537'de Papa ve İspanya kralının yerlileri korumaya yönelik kararlar almasında önemli rol oynadı ama bu kararlar daha sonra değiştirildi (las Casas 2009 12). Bu kölelik ve sömürgecilik karşıtı fikirleri dolayısı ile çıkarları tehlikeye giren çevrelerle hep çatışma halindeydi. Las

* Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Casas'ın bu yoğun çalışmaları yeni yasaların çıkarılmasını sağladı. Bu yasalar da *encomiendalardaki* yerlilerin daha iyi koşullar ve bazı haklar kazanması yönündeydi, fakat bunlar da uzun ömürlü olamadı. Bu yasaların uygulanması için Chiapas piskoposluğuna atanan las Casas 1544'te Amerika'ya gitti fakat karşılaştığı direnç ve tehditler sonunda görevinden ayrılarak İspanya'ya döndü ama mücadeleden vaz geçmedi (Las Casas 2009 13). Mücadelelerle dolu bir hayat sonunda, 1566 yılında Madrid'de öldü.

Bartoloméo de las Casas yaşamı boyunca oldukça üretken bir yazardı. Kolomb'un birinci yolculuğunun özetini yazdı; daha sonra Kolomb'un esas notlarının kaybolması üzerine bu özet ilk yolculukla ilgili tek belge oldu. *Yerlilerin Gözyaşları* kitabına ilave olarak Batı Avrupalıların ve özellikle İspanyolların Yeni Dünya'da yerlilere ve çevreye yaptıkları ile ilgili başka kitaplar yazdı. Bunlar sırasıyla *De Unico Modo (Tek Yol)*, *Historia Apologética (Özür Dileyen Tarih)*, *Historia de las Indias (Batı Hint Adaları Tarihi)*, *Spanish Cruelties (İspanyolların Zulmü)*, *Avisos y reglas para confesores de espanoles (Günah Çıkartan İspanyol Papazları İçin Öğütler ve Kurallar)*. 1542 yılında yazdığı *Yerlilerin Gözyaşları* Yeni Dünya'nın Avrupalılar tarafından keşfi, sömürgecilik düzeninin kurulması, kölelik kurumu ve köleliğin tarihi; bu topraklara ve insanlara, yani yerlilere Hıristiyan Batı Avrupalıların ne gözle baktığı ve bu topraklarda uyguladıkları işkence, katliam ve soykırımı ışık tutması açısından çok önemli bir belgedir. Sömürgecilik ve kölelik aslında tarih içinde hep varolagelmiş sosyal olgulardı ve bu konuda araştırma yapan tüm araştırmacılar bu noktayı dile getirmektedirler, fakat özellikle Kolomb'dan sonra bu olguların çok geniş alanlarda, çok büyük sayıda insanı etkileyecek biçimde gerçekleştirilmiş olması çok önemli sonuçlar doğurdu (Crosby 53). Sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası alanlarda çalışma yapan pek çok yazar gibi Denis Walder da las Casas'ın yapıtının önemini vurgular (30-31); Batı Avrupalılar sömürgecilik faaliyetlerini gerekçelendirmek için beyaz ırkın ve Hıristiyanların üstünlüğü ve yerlilerin insanlık dışı vahşi, dinden, medeniyetten uzak yaratıklar olduğu tezini savunurken las Casas bu basma kalıp tanımlara ve ötekileştirme sürecine ilk karşı çıkandır. Kendisi görgü şahididir ve yerliler hakkında söylenenlerin hiç de doğru olmadığını uzun uzun, tekrar tekrar anlatır. Batı Hint Adaları ve Amerika kıtalarında yaşayan, barışçıl ve kendi ülkelerinde gelişmiş sosyal sistemler, uygarlıklar kurmuş olan bu yerlilerin sesi ve savunucusu olur. Daha sonra 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı ile las Casas'ın açtığı yolda yürüyen, yerlilerin de hakları olduğu ve onlara da insanca davranılması gerektiği fikirlerini destekleyenler çoğaldı, fakat sömürgecilik uygulamalarında pek de bir değişiklik olmadı. Jonathan Swift *Gülive'rin Seyahatleri* eserinde kısaca sömürgecilik düzeninin yerli halkı kanun ve din namına köleleştirilmesi, topraklarının gasp edilerek kaynaklarının sömürülmesini hicveder (326-27).

De las Casas'ın kitabı Batı Hint Adaları, Kuzey Amerika kıtasının doğu ve güney kıyıları, Orta Amerika ve Güney Amerika kıtasının büyük bir kısmını kapsayan bölgelerdeki uygarlıkları, yerlileri ve krallıkları anlatır. Yerlilerin kendi anlayışlarına göre

dini inançları olduğu, gelişmiş medeniyetleri olduğu ve beyazlar gelmeden önce mutlu, doğa ile barışık yaşadıklarını anlatır. Bir din adamı olarak sık sık Hıristiyan öğretisinin tam aksine, Batı Avrupalıların mal, altın ve dünyevi zenginlik düşkünü olduklarını, hıristiyanlaştırmak ve medenileştirmek için geldikleri bu topraklardaki yerlilerin ise mal, mülk ve para hırsı olmayan, yardımsever, iyi huylu ve misafirperver olduklarını vurgular. Yazar, beyazların istedikleri zenginlik ve altına kavuşamadıklarında yerlilere yaptıkları işkenceleri uzun uzun ve ayrıntıları ile anlatır. İşkence, zulüm ve mezalim yaygındır. Yerlilerin katledilişleri, kol ve bacaklarının kesilişi-öldürmek veya cezalandırmak amacıyla-ateşin üzerinde kazığa çakılarak yavaş yavaş kızartılmalarını aktarır. Las Casas benzer olayları anlatırken çok tekrar yapmaktan kaçınmaz. Neredeyse her naklettiği olay için sayılar verir. Bu ayrıntılı anlatımlar, tekrar ve abartılmış gibi görünen sayıların bazı sebepleri vardır. Öncelikli olarak, işkence ve mezalimin boyutu vurgulanmak istenmektedir; ayrıca kralı ve yetkilileri ikna amacıyla bu yönetime baş vurmaktadır. Buna ilâve olarak, las Casas'ın uslubu ve yöntemi *chronicle* ve *annalları*, yani vakainameleri (Cuddon 118-20,44) ve Orta Çağ yazın uslubunu hatırlatmaktadır. Kendisi de din adamı olduğundan eğitilmiş kesimdedir ve kilisenin tuttuğu kayıt uslubunun etkisi görülmektedir. Ayrıca Orta Çağ eserlerinde özellikle destan ve romanslarda sayıların ve olayların abartılması oldukça sık rastlanan bir durumdur. Kesin veriler olmadığından bu belirtilen sayılar tartışma konusu olmuştur.

Las Casas'ın kitabı 16. yüzyılda Fransızca, Flemenkce ve İngilizceye çevrilmiştir (library.upenn.edu/exhibits/rbm/kislak/viewers/black.htm). 1583 yılında William Bromel Londra'da *The Spanish Colonie, or Briefe Chronicle of the actes and gestes of the Spaniards in the West Indies* başlığı ile bir İngilizce çevirisini yapmıştı. 1656 yılında Londra'da John Phillips tarafından yapılan ve J.C tarafından Nath. Brook için basılan *The Tears of The Indians* başlıklı bir diğer İngilizce çevirisi bulunmaktadır. Günümüz İngilizcesi ile basılmış olan Penguin versiyonu da 1992 yılında çıkmıştır.

Kitabın Türkçe'ye çevirisi Oktay Etiman tarafından yapılmıştır. Çevirmenin belirttiği üzere, Türkçeye çeviri John Phillips'in 1656 yılında yaptığı İngilizce çeviri temel alınarak ve İspanyolca aslı ile karşılaştırmalı olarak yapılmıştır. Çevirmenin, ayrıca kitabın asıl metninin başında dokuz sayfalık "Çevirmenin Notu" başlıklı bir bölümü vardır. Çevirmen bu bölümde Casas'ın hayatı ve kitapları ile ilgili faydalı ve ayrıntılı bilgiler vermektedir. Ayrıca Casas'ın çalışmalarının önemini tarihi süreç içinde ele almaktadır. Bu ayrıntılı bölüm oldukça geniş ve titiz bir araştırmanın ürünü olup okuyucu için çok faydalı bilgiler sunmaktadır. Çeviri ustalıklı ve akıcıdır; yer yer çevirmen gerekli gördüğü durumlarda notlarla okuyucuya yardımcı bilgiler vermektedir. Kitapta, ayrıca içerikte bahsedilen işkencelerden bazılarının tasvir edildiği dört gravür bulunmaktadır. John Phillips'in çeviri metni kullanıldığından las Casas'ın metnine ilave olarak John Phillips'in "İngiltere Kral Naibi Oliver'e Hitabı" da bulunmaktadır. Bu bölümün sonundan da anlaşılacağı gibi, İngiliz çevirmen John Phillips İspanyolların bu bölgelerdeki

barbarlıklarının Türklerden bile beter olduğu, Hıristiyanlığa sığınmadığı ve bu bölgelerdeki halkın kurtarılmasının ve dine kazandırılmasının İngilizlere düşen bir görev olduğu belirtmektedir.

Bartoloméo de las Casas'ın bu kitabı daha önce de belirtildiği gibi sömürgecilik ve kölelik tarihi açısından ezilenlerin durumunu bir görgü şahidi olarak anlatması ve kalıplara karşı çıkması açısından ve ayrıca bir ilk olması açısından çok önemli bir yere sahiptir. Gerek Amerika tarihi, gerek Britanya İmparatorluğu tarihi gerekse de Batı HintAdaları'nın tarihi açısından bir temel eser durumundadır. Tarih çalışmalarına ışık tutmanın yanı sıra kültür araştırmaları, sömürgecilik , kölecilik ve ırkçılık ideolojileri ve bu ideolojilere karşı geliştirilen savların incelenmesi açısından las Casas'ın bu eseri önemlidir. Bu eserin, faydalı bilgiler de eklenerek titiz bir çeviri çalışmasıyla Türkçeye kazandırılması bu konudaki bir eksikliği gidermiştir.

Works Cited

- Bartolomeo de las Casas. 2009. *Yerlilerin Gözyaşları*. Çev. Oktay Etiman. Ankara: İmge.
- Bartolomeo de las Casas. 1992. *A Short Account of the Destruction of the Indies*. Ed ve Çev. Nigel Griffin. Penguin.
- Crosby, Alfred W. 2004. *Dünya Benimdir! Avrupa Ekolojik Emperyalizmi 900-1900*. Çev. Bilgi Altınok. 1986. İstanbul; Kitap Yayınevi.
- Cuddon, J. A. 1979. *A Dictionary of Literary Terms*. Penguin.
- Phillips, John. Çev. 1656. *The Tears of The Indians*. London, Nath Books.(<http://books.google.co.uk>)
- Swift, Jonathan. 1726 ,1994 *Gulliver's Travels*. Penguin.
- Walder, Denis. 1998. *Post-colonial Literatures in English*. Oxford: Blackwell.